

פעילות איראן להרחבת השפעתה הדתית-תרבותית באזור באמצעות "עוצמה רכה" ד"ר רז צימט

4 בספטמבר 2023

עיקרים

◀ בראשית ספטמבר 2023 ארגנו שלטונות איראן בשיתוף ממשלת עיראק את טקסי העלייה לרגל השנתיים למקומות הקדושים לשיעה (ארבעין). ארגון הטקסים מהווה ביטוי נוסף למאמץ מתמשך מצד הרפובליקה האסלאמית להרחיב את השפעתה הדתית והתרבותית במרחב הערבי, במיוחד בעיראק, סוריה ולבנון. ערב טקסי הארבעין הבליטו אמצעי תקשורת ופרשנים איראנים את חשיבות הטקסים כאמצעי בידי איראן לקדם את מעמדה ואת השפעתה האזורית באמצעות "עוצמה רכה".¹

◀ **בשנים האחרונות הרחיבה איראן את פעילותה הדתית והתרבותית בעיראק, סוריה ולבנון והיא משקיעה מאמצים רבים להפצת השיעה, התרבות האיראנית וערכי המהפכה האסלאמית.** העוצמה הרכה, שאיראן מממשת במסגרת מאמציה להרחבת השפעתה האזורית, כוללת הן מרכיבים דתיים-אסלאמיים-שיעים והן מרכיבים לאומיים-תרבותיים איראנים, ובראשם השפה הפרסית. במסגרת זאת, פועלים מוסדות איראנים לשיקום ולהרחבה של המקומות הקדושים לשיעה בסוריה ובעיראק, להקמת מרכזי דת ותרבות, לפתיחת בתי ספר ושלוחות של אוניברסיטאות איראניות, לעידוד לימודי פרסית במוסדות חינוך ולקידום פעילות תקשורתית והסברתית לשם הפצת העמדות והאידיאולוגיה הרשמיות של הרפובליקה האסלאמית.

◀ בנוסף להשפעה הדתית והתרבותית, פועלת איראן לניצול המשבר הכלכלי-חברתי במדינות ערב כדי להעמיק את השפעתה במישור האזרחי באמצעות הקמת מוסדות חברתיים המספקים שירותי בריאות, חינוך ורווחה, בעיקר לשכבות סוציו-אקונומיות נמוכות.

◀ **פעילות איראן לקידום השפעתה באמצעות "עוצמה רכה" מהווה חלק ממאמצי ההתבססות שלה במרחב הערבי.** חלק מפעילותה הדתית-תרבותית נועד לסייע לה גם ביצירת מרחב השפעה, שיוכל לשמש אותה למימוש יעדיה האסטרטגיים במזרח התיכון, לרבות התבססותה הצבאית. בראיית איראן, הרחבת

¹ התפרקות ברית המועצות והמעבר לסדר עולמי חד-קוטבי הגבירו את הפופולריות של מושג "העוצמה הרכה" בחקר יחסים בינלאומיים. מושג זה נטבע על ידי ג'וזף ניי, פרופסור אמריקני מאוניברסיטת הרווארד. עוצמה רכה מיוחסת ליכולתן של מדינות לעשות שימוש באמצעים בלתי כוחניים, כמו תרבות, ערכים, חינוך, מוסדות ממשל וכלכלה אטרקטיביים, כחלק מעוצמתן הלאומית ליצירת השפעה ושיתופי פעולה בעולם. זאת, לעומת הפעלה מסורתית של משאבי עוצמה לאומית באמצעות כוח צבאי או כלכלי כדי לאכוף את רצונן של מדינות על שחקנים אחרים בפוליטיקה העולמית. לטענת ניי, מאז סוף המאה ה-20 גבר השימוש בעוצמה רכה מצד מעצמות עולמיות, ובראשן ארצות הברית, לשם מימוש השפעתן על אחרים בשל העלות הגבוהה של שימוש בכוח צבאי.

Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York, 2004).

ההשפעה הדתית-תרבותית היא אחד האמצעים למימוש תפיסת "העומק האסטרטגי". תפיסה זו מהווה מרכיב חיוני באסטרטגיה האיראנית והיא נועדה לאפשר לרפובליקה האסלאמית להרחיב את חזית המאבק נגד אויביה, ובראשן ישראל וארצות הברית, אל מעבר לשטחה ולייצר קווי הגנה ביטחוניים הרחק מגבולותיה. הרחבת השפעתה האזורית של איראן תלויה, לתפיסתה, לא רק ביכולותיה הצבאיות אלא גם בעוצמתה הרכה.

טקסי הארבעין כביטוי ל"עוצמה רכה" בשימוש איראן

◀ למעלה משלושה מיליון עולי רגל איראנים הגיעו בראשית ספטמבר 2023 לעיראק במסגרת טקסי הארבעין לציון סיום ארבעים ימי האבל על מות האמאם השיעי חוסין. ארגון הטקסים הדתיים בהובלת שלטונות איראן מהווה ביטוי נוסף למאמץ מתמשך מצד הרפובליקה האסלאמית להרחיב את השפעתה הדתית והתרבותית במרחב הערבי, ובמיוחד בעיראק, בסוריה ובלבנון. ד"ר איוב מנתי (Ayoub Menati), מומחה איראני ליחסים בינלאומיים, הדגיש בריאיון עיתונאי את חשיבותם של טקסי הארבעין כאמצעי בידי הרפובליקה האסלאמית לקדם "עוצמה רכה" באזור. הוא ציין, כי הטקסים משקפים את הסולידריות והאחדות בקרב השיעים ומשמשים אמצעי דיפלומטי חשוב למימוש יעדי מדיניות החוץ של איראן, ובכלל זה חיזוק הקשרים עם שכנותיה, כינון אחדות אסלאמית ושיפור קשריה עם עיראק (kurdpress.com, 25 באוגוסט 2023).

עולי רגל איראנים בעיראק (אירן"א, 2 בספטמבר 2023)

◀ במאמר פרשנות, שהתפרסם בסוכנות הידיעות מהר (Mehr, 30 באוגוסט 2023), נכתב כי טקסי הארבעין הפכו למקור של "עוצמה רכה" בידי השיעים "אל מול האידיאולוגיות הלאומיות, המרכזיסטיות והליברליות". העוצמה הרוחנית הטמונה בטקסים אלה מספקת לשיעים את היכולת להתנגד להגמוניה המערבית ולסכנות הניצבות בפניהם מצד "המשטר הציוני" והאסלאם הסוני הרדיקלי. המאמר הדגיש את השילוב בין העוצמה הרכה, הטמונה בטקסי הארבעין, לעוצמה הקשה של השיעים במזרח התיכון, הנובעת מפעילות "ציר ההתנגדות" בהובלת איראן ומהמאמץ לכינון מסדרון יבשתי מאיראן לסוריה וללבנון. שילוב זה תורם לשיפור מעמדה הגיאו-פוליטי והגיאו-כלכלי של השיעה במסגרת ההסדר העולמי החדש.

◀ ניתן לראות בפעילותה של איראן באמצעות עוצמה רכה, ובכלל זה בטקסי הארבעין, נדבך נוסף ומשלים למאמציה לבסס את השפעתה האזורית בתחומים מגוונים, לרבות השפעה צבאית, פוליטית, כלכלית ותרבותית. חלק מפעילותה הדתית-תרבותית נועד לסייע לה גם בביסוס מרחב השפעה, שישתרע מאיראן דרך

עיראק וסוריה ועד לבנון והים התיכון וישמש אותה למימוש יעדיה האסטרטגיים במזרח התיכון, בהם ההתבססות הצבאית.

◀ **בראיית איראן, ההשפעה הדתית-תרבותית היא אחד האמצעים למימוש תפיסת "העומק האסטרטגי", המהווה מרכיב חיוני באסטרטגיה האיראנית, במיוחד לנוכח יכולותיה הצבאיות הקונבנציונליות המוגבלות.** חשיבותה של תפיסה זו גברה בעשור האחרון ברקע "הטלטלה האזורית" במזרח התיכון הערבי. מנהיג איראן, עלי ח'אמנהאי, הדגיש במספר הזדמנויות את הצורך בעומק אסטרטגי כמרכיב חיוני בתפיסת הביטחון האיראנית והגדיר את האומות המוסלמיות כעומק אסטרטגי עבור איראן. במפגש עם בכירי המשטר במאי 2018 ציין ח'אמנהאי, כי אין להתעלם מכך שנוכחותה של איראן במדינות האזור ותמיכת עמי האזור ברפובליקה האסלאמית מהווים עומק אסטרטגי החיוני לביטחונה הלאומי (תסנים, 27 בפברואר 2019). באוקטובר 2019 קבע ח'אמנהאי, שהרחבת העומק האסטרטגי נחוצה לעתים אף יותר ממימוש משימותיה החשובות ביותר של המדינה והטיל את האחריות למשימה זו על משמרות המהפכה (אתר מנהיג איראן, 2 באוקטובר 2019). השגת עומק אסטרטגי נועדה לאפשר לרפובליקה האסלאמית להרחיב את חזית המאבק נגד אויביה, בראשן ישראל וארצות הברית, אל מעבר לשטחה ולייצר קווי הגנה ביטחוניים הרחק מגבולותיה באופן שיפחית את בידודה האסטרטגי. זאת, הן באמצעות הרחבת "ציר ההתנגדות" המבוסס על ברית בין איראן לסוריה, לחזבאללה, לחמאס ולג'האד האסלאמי הפלסטיני, למיליציות השיעיות בעיראק ולתנועת אנצ'אללה (החות'ים) בתימן, והן באמצעות ביסוס השפעה דתית, תרבותית וכלכלית במרחב הערבי.

עוצמה רכה במדיניות האזורית של איראן

◀ הרפובליקה האסלאמית מייחסת חשיבות רבה לשימוש בעוצמה רכה במאמציה לבסס את עוצמתה ומעמדה, ובכלל זה במרחב הערבי. מאז סוף העשור הראשון של המאה ה-21 ניכר עיסוק גובר בתפיסת העוצמה הרכה באיראן. אנשי ממשל, בכירים ביטחוניים, חוקרים באקדמיה ועיתונאים מקיימים שיח ער סביב תפיסה זו ברקע דיון כולל בנוגע לעימות בין איראן למדינות המערב בהובלת ארצות הברית וליכולתה של הרפובליקה האסלאמית לקדם את מעמדה הבינלאומי ואת השפעתה האזורית באמצעים שאינם צבאיים.

◀ באוקטובר 2022 הצהיר מנהיג איראן ח'אמנהאי במפגש עם חניכי המכללות לקצינים, כי המלחמות הפכו כיום למלחמות היברידיות המשלבות מערכה קשה באמצעות כלי נשק לצד מערכה רכה באמצעות כלים מחשבתיים, תרבותיים ותודעתיים. הוא הדגיש את הצורך לשלב בין כלל האמצעים והשיטות הללו (אתר המנהיג העליון, 3 באוקטובר 2022). נשיא איראן לשעבר, חסן רוחאני, הדגיש אף הוא את חשיבות העוצמה הרכה שבידי איראן. במפגש עם מפקדים במשמרות המהפכה בספטמבר 2013 אמר רוחאני, כי עוצמתה של הרפובליקה האסלאמית נובעת מ"הדומיננטיות המחשבתית" שלה באזור ולא מהנשק שברשותה (אתר נשיא איראן, 13 בספטמבר 2013). גם פרשנים איראנים הצביעו על חשיבותה הגוברת של העוצמה הרכה כאמצעי להרחבת השפעתה של איראן. ב-6 באוגוסט 2007 פרסם היומון השמרני רסאלת מאמר מערכת תחת הכותרת "עוצמה רכה". המאמר הדגיש את הצורך בחיזוק השפעתה האזורית של איראן באמצעות עוצמה רכה וטען, כי הרחבת

השפעתה האזורית של איראן תלויה לא רק ביכולותיה הצבאיות אלא גם בעוצמתה הרכה, שאינה ניתנת לריסון באמצעים צבאיים.

מרכיבי העוצמה הרכה בשימוש איראן

◀ הזהות האיראנית מתאפיינת במתח מתמשך בין מוקד ההזדהות הפרסית-לשונית-אתנית לבין מוקד הזהות האסלאמית-שיעית. מורכבות הזהות האיראנית ניכרת היטב גם בעוצמה הרכה, שאיראן מממשת במסגרת מאמציה להרחיב את השפעתה האזורית וכוללת הן מרכיבים דתיים-אסלאמיים והן מרכיבים לאומיים-תרבותיים איראנים. מאז כינונה ב-1979 נקטה הרפובליקה האסלאמית מדיניות רשמית, שנועדה לגשר על הפער בין שיעה וסונה והטיפה לאחדות מוסלמית ולהתקרבות בין שתי האסכולות האסלאמיות. החל מראשית שנות ה-90 הקימו השלטונות האיראנים ארגונים, שעודדו את הרעיון של אחדות האסכולות האסלאמיות, ובראשם האגודה לקירוב בין האסכולות האסלאמיות (מג'מעי-ג'האני-תקריבי-מד'אהבי-אסלאמי), שפעלה משנות ה-40 עד שנות ה-60 בהנהגת מצרים והוקמה מחדש ב-1990 בלשכת מנהיג איראן. אגודה זו, הפועלת לצד אגודת אהל אל-בית, מקיימת שורה של פעילויות דתיות, למשל כינוס ועידות המעודדות הידברות בין מוסלמים סונים ושיעים וארגון תוכניות למוסלמים סונים ללמוד אסלאם במכללות הדתיות בקום.

◀ בשנים האחרונות קיימו ראשי האגודה לקירוב בין האסכולות ביקורים בסוריה ובעיראק במאמץ לקדם דיאלוג בין סונים לשיעים. ביולי 2016 הגיע מזכ"ל האגודה, איתאללה מחסן אראכי (Ayatollah Mohsen Araki), לביקור בסוריה ובלבנון במהלכו נפגש עם בכירים סורים ולבנונים וביקר במרכזי דת אסלאמיים. בפגישתו עם ראש ממשלת סוריה, עמאד מוחמד דיב ח'מיס, אמר איש הדת הבכיר, כי הציג בפניו שר ההקדשים הסורי הצעה להרחבת האחדות האסלאמית בסוריה באמצעות הקמת מסגרות לדיאלוג בין אנשי דת מוסלמים שיעים וסונים לשם קירוב בין האסכולות השונות באסלאם. כמו כן, סיכמו השניים על הרחבת שיתוף הפעולה בין האגודה לקירוב בין האסכולות באסלאם למשרד ההקדשים הסורי (snn.ir, 27 ביולי 2016). באפריל 2021 הגיע מזכ"ל האגודה, חג'ת אל-אסלאם חמיד שהריארי (Hojjat-ul-Islam Hamid Shahriari), לביקור בעיראק במהלכו נפגש עם אנשי דת, פוליטיקאים ובכירים מקומיים וקרא לדיאלוג בין אנשי דת סונים ושיעים לקידום אחדות מוסלמית (אירנ"א, 9 באפריל 2021).

פגישת איתאללה מחסן אראכי עם מזכ"ל חזבאללה, חסן נצראללה (משרק ניוז, 26 ביולי 2016)

◀ חרף המאמצים לקדם אחדות שיעית-סונית, לא שינתה הרפובליקה האסלאמית את זהותה השיעית, כפי שהדבר ניכר גם בחוקת איראן, הקובעת כי השיעה התרי-עשרית היא דת המדינה ואחד הקריטריונים למועמדים לשמש כמנהיג איראן או כנשיא הרפובליקה, וביחס המפלה מצד הרפובליקה האסלאמית כלפי המיעוט הסוני במדינה. אף כי איראן לא הגבילה את מאמציה למוסלמים שיעים ולא התנתה את הסיוע שהגישה לתנועות ולארגונים מוסלמיים בעולם בנכונותם לאמץ את האסלאם השיעי, היא נתנה עדיפות לביסוס מעמדה והשפעתה בקרב שיעים.

◀ בשנים האחרונות הרחיבה איראן את פעילותה הדתית והתרבותית בעיראק, סוריה ולבנון והיא משקיעה מאמצים רבים להפצת תורתה השיעית. בין היתר, פועלת איראן להרחבה ולבנייה של מסגדים בערים הקדושות לשיעה בעיראק (נג'ף וכרבלא), המשמשות יעדים מרכזיים לעולי רגל מרחבי העולם. כך, למשל, הושקעו מאות מיליוני דולרים בפרייקט לפיתוח ולהרחבת קבר האימאם חסין בכרבלא. הפרייקט מובל על ידי חסן פלארכ (Hassan Palarak), העומד בראש "המטה לשיפוץ המקומות הקדושים", שהוקם בהנחיית מנהיג איראן ומנוהל באמצעות אנשי משמרות המהפכה במטרה לשפץ את המקומות הקדושים לשיעה בעיראק ובסוריה.

חסן פלארכ (שני משמאל) לצד מפקד כוח קדס לשעבר, קאסם סלימאני, במהלך ביקור בעיר נג'ף שבאיראק (ABNA, 18 באוגוסט 2018)

◀ גם בסוריה מעורבת איראן בשיקום המקומות הקדושים לשיעה שנפגעו במלחמת האזרחים, ובראשם מתחם קבר אלסידה זינב בפאתיה הדרומיים של דמשק. בשנים האחרונות רכשה איראן בתים רבים באזור המתחם. העצמת האתרים הללו, עידוד התיירות הדתית אליהם והפיכתם למרכזים מובילים ללימודי שיעה נועדו לחזק את הזהות השיעית במדינה. בנובמבר 2018 ביקר פלארכ בסוריה כדי לפקח על פרייקט השיקום, שמבצעת איראן בסמוך למתחם קבר זינב. בהודעה מטעם מחלקת ההסברה של המטה לשיקום המקומות הקדושים נאמר, כי לאחר השלמת פרייקט השיקום של מתחם הקבר, מתוכננת הקמת בית הארחה בן שלוש קומות על שטח של 1,500 מ"ר עבור עולי הרגל הפוקדים את המקום (איסנ"א, 10 בנובמבר 2018).

◀ המאמצים האיראנים להפצת השיעה ניכרים גם בהקמת מרכזי דת ותרבות במזרח סוריה המשמשים לקידום תכנים שיעים. ביוני 2019 נשלחה משלחת מטיפים וקוראי קוראן איראנים לסוריה. אלה השתתפו בטקסים דתיים במספר ערים ברחבי סוריה. על רקע הביקור, דיווחה סוכנות ידיעות איראנית, כי בכוננת איראן להרחיב את הפעילות הדתית בסוריה ולהקים מרכזים ללימוד קוראן ברחבי המדינה (iqna.ir, 9 ביוני 2019). בשנים האחרונות דיווחו מקורות אופוזיציה סורים על הפיכתם של כמה מסגדים סונים למרכזים דתיים שיעים. במאי

2021 דיווח ערוץ חדשות סורי על הפיכת מסגד סוני בעיירה אלע'ברה שבאזור אלבו כמאל בגבול סוריה-עיראק למרכז דתי שיעי (חסיניה). על-פי דיווח זה, דגלים וכרזות שיעים הוצבו מעל המסגד ונאסר על התושבים הסונים המתגוררים במקום המאוכלס באופן מוחלט על ידי סונים להתקרב אליו באמצעות הצבת פיקוח של חברי מיליציות פרו-איראניות (חשבון הטוויטר DeirEzZorNow, 3 במאי 2021).

▲ אחת הדרכים בהן נוקטים האיראנים לביסוס מעמדם בסוריה היא ניסיון להגדיל את מספר השיעים במדינה באמצעות יישוב שיעים ביישובים שנחרבו או שתושביהם ברחו במהלך המלחמה. מאחר שהאיראנים מבינים שהדמוגרפיה בסוריה רחוקה מלהבטיח הגמוניה שיעית, הם מתמקדים באזורים החשובים להם מבחינה אסטרטגית: בערים הגדולות ובגבולות עם עיראק ולבנון. בהתאם לכך, במהלך מלחמת האזרחים ביצעו האיראנים ושלוחיהם חילופי אוכלוסין שיעים-סונים, למשל בעיירה אלקציר, מובלעת סונית באזור עלווי ושיעי השוכנת על צומת דרכים המוביל מגבול לבנון לעיר חמץ. האופוזיציה הסורית האשימה את איראן במספר הזדמנויות בניסיון לשנות את ההרכב הדמוגרפי גם באזורים הסמוכים לבירה דמשק. כך, למשל, טענו מקורות באופוזיציה כי איראן דרשה שבמסגרת פתרון המשבר בסוריה יועברו התושבים הסונים המתגוררים בזבדאני שבדרום-מערב סוריה לשטחים שבשליטת המורדים בצפון סוריה, ואילו תושבים שיעים המתגוררים בכפרים השיעים פועה וכפריא יועברו לשטחים שבשליטת המשטר הסורי (אלג'זירה, 15 באוגוסט 2015). בדצמבר 2021 דיווחו מקורות סורים, כי כשישים משפחות עיראקיות שיעיות השתלטו, בעידוד איראני ובסיוע משמרות המהפכה והמיליציות הפרו-איראניות, על בתי מגורים בעיר תדמר במסגרת המאמצים האיראנים לשנות את אופייה הדמוגרפי של העיר. על פי דיווח זה, עברו המשפחות מהעיר אלבו כמאל למבנים בתדמר, עליהם השתלטו מיליציות פרו-איראניות (עין אלפראת, 16 בדצמבר 2021).

▲ במזרח סוריה פועלת איראן להרחיב את השפעתה הדתית-תרבותית באמצעות מרכזים תרבותיים הפועלים לגיוס תמיכה ולהפצת השיעה בקרב האוכלוסייה המקומית. המרכז התרבותי העיקרי הוקם בדיר אלזור בשנת 2018 והוא פועל באמצעות שלוחות מקומיות גם באזורים נוספים במזרח סוריה. בנוסף לפעילות תרבות ופנאי, מספק המרכז גם שירותים רפואיים וחינוכיים בחינם, ובכלל זה שיעורי העשרה לתלמידים וקורסי אנגלית ומחשבים (BBC בפרסית, 17 ביוני 2023). כמו כן, מקיים המרכז פעילות הסברה לקידום ערכי המהפכה האסלאמית. בספטמבר 2021 דיווח אתר חדשות סורי אופוזיציוני מפי מקורות מקומיים בעיירה חטלה שמצפון לדיר אלזור, כי מרכז התרבות האיראני חילק סכומי כסף בשווי של כ-5,000 לירות סוריות לכל ילד, שהשתתף בטקסי הארבעין, שאורגנו על-ידי המרכז ואגודות הקשורות לאיראן בעיירה (צדא אלשרקיה, 28 בספטמבר 2021).

המרכז התרבותי האיראני בדיר אלזור (עין אלפראת, 4 בדצמבר 2021)

◀ בראשית יוני 2023 קיימה אגודת הידידות האיראנית-סורית במזרח סוריה טקס לרגל יום השנה ה-34 למותו של מכונן המהפכה האסלאמית, איתאללה ח'מיני. הטקס נערך בתיאום עם משרד התרבות הסורי ועם מרכז התרבות האיראני בדיר אלזור. בטקס השתתפו נציגים איראנים, ובראשם חאג' רסול, האחראי על המרכזים התרבותיים במזרח סוריה, נציגים מהמשטר הסורי וראשי שבטים מקומיים. במהלך הטקס הוקרן סרט תיעודי על חייו של ח'מיני והוצגה תערוכה המפארת את הישגיו (naharmedia.net, 4 ביוני 2023).

◀ בנוסף על כך, משקיעה איראן בתחום החינוך בסוריה ובעיראק. בעשור האחרון פתחה איראן עשרות בתי ספר פרטיים שיעים בכמה ערים ברחבי סוריה וכן שלוחות של אוניברסיטאות איראניות המציעות, בין היתר, קורסים דתיים. בראשית 2018 נועד עלי-אכבר ולאיתי (Ali-Akbar Velayati), יועצו לעניינים בינלאומיים של מנהיג איראן, העומד בראש רשת האוניברסיטאות והמכללות הפרטית אזאד, עם נשיא סוריה, בשאר אל-אסד, וסיכם עימו על הקמת סניפים של האוניברסיטה בכמה ערים ברחבי המדינה (פרהיח'תגאן, 17 בינואר 2018). הסכם דומה נחתם בפברואר 2019 בין אוניברסיטת אזאד למשרד ההשכלה הגבוהה והמחקר המדעי העיראקי. ההסכם נועד לאפשר את הרחבת שיתוף הפעולה המדעי, המחקרי והאקדמי בין שתי המדינות, ובכלל זה עריכת מחקרים וכנסים משותפים (תסנים, 13 בפברואר 2019).

פגישת ולאיתי עם הנשיא אסד בדמשק (מהר, 16 בינואר 2018)

◀ בנוסף על כך, פועלת איראן להרחבת השפעתה באמצעות רשות השידור הממלכתית. בעשורים האחרונים השקיעה איראן מאמץ רב בהשקעה כספית ניכרת לבניית מערך שידורים רחב בשפות זרות בטלוויזיה, ברדיו ובאינטרנט במסגרת המערכה הרכה, שהיא מנהלת מחוץ לגבולותיה. השירות הבינלאומי של רשות השידור האיראנית פועלת בשפות שונות כדי לקדם תרבות איראנית-אסלאמית ולהפיץ את העמדות ואת האידאולוגיה

הרשמית של הרפובליקה האסלאמית בתקשורת העולמית. ב-2003 החלה איראן להפעיל את ערוץ הטלוויזיה בערבית אלעאלם, וב-2006 הושק השיירות השני בערבית אלכות'ר, המתמקד יותר בענייני דת בקרב השיעים. במאי 2021 ביקר ראש רשות השידור, פימאן ג'בלי (Peyman Jabali), בלבנון ונפגש עם מזכ"ל חזבאללה, חסן נצראללה, ועם מזכ"ל הג'האד האסלאמי הפלסטיני, זיאד אלנח'אלה. בתום ביקורו הצהיר ג'בלי כי ניצחונות "ציר ההתנגדות" שינו את המפה המדינית של האזור וכי על אמצעי התקשורת להשקיע מאמצים רבים יותר כדי להסביר ניצחונות אלה. הוא הדגיש את הצורך בהרחבת שיתוף הפעולה בין רשות השידור האיראנית לאמצעי התקשורת של "חזית ההתנגדות" (אלעאלם, 30 במאי 2023).

פגישת ראש רשות השידור האיראנית עם מזכ"ל חזבאללה (איסנ"א, 28 במאי 2023)

◀ לצד המרכיב הדתי-אסלאמי והשיעי במאמציה של איראן לקדם את השפעתה באמצעות עוצמה רכה, פועלים מוסדות איראנים גם להרחבת התרבות האיראנית והשפה הפרסית. בעשור האחרון פעלה איראן לקידום תכניות ללימוד פרסית בכמה מדינות באזור. בריאיון לסוכנות ידיעות איראנית, אמרה דלאל עבאס, המשמשת כמרצה לשפה ולספרות פרסית בלבנון, כי קורסים לשפה הפרסית מוצעים באוניברסיטאות לא-ממשלתיות לבנוניות. היא ציינה, כי איראן תמכה וממשיכה לתמוך בלימוד פרסית בלבנון וכי השפה הפרסית נלמדת בחמישה עשר בתי ספר בלבנון ועל ידי יותר מ-2,000 סטודנטים לבנונים (IBNA, 3 ביוני 2019). קורסים לפרסית מתקיימים גם בכמה אוניברסיטאות סוריות. ראש מדור פרסית באוניברסיטת דמשק, נור אלהדא מחפוז, אמרה בריאיון לסוכנות הידיעות האיראנית תסנים, כי סטודנטים סורים מגלים עניין רב בלימוד פרסית (19 באפריל 2021). במהלך ביקור שר החינוך האיראני, מחסן חאג'י-מירזאאי (Mohsen Haji-Mirzaei), בדמשק בינואר 2020, הדגיש השר את חשיבות לימוד הפרסית במערכת החינוך הסורית וביקש מעמיתו הסורי לאפשר לימוד פרסית כשפת בחירה שנייה בבתי הספר הסורים לצד אנגלית, רוסית וצרפתית (אירנ"א, 23 בינואר 2020).

לימוד פרסית באוניברסיטת דמשק (תסנים, 19 באפריל 2021)

◀ איראן מעודדת את לימוד הפרסית גם בעיראק. בנובמבר 2020 דיווח אחראי האגף המדעי בנספחות התרבותית האיראנית בבגדאד, מחמד-רזא תאלארי (Mohammad Reza Talari), על עלייה במספר לומדי הפרסית בעיראק. לדבריו, הנספחות התרבותית מקיימת עשרות קורסים לפרסית ברמות שונות במסגרת המרכז התרבותי האיראני הפועל בבגדאד (תסנים, 23 בנובמבר 2020). במקביל להפצת השפה הפרסית, מנצלת איראן גם את טקסי ראש השנה הפרסי (נורוז) לקידום השפעתה התרבותית גם בעולם הערבי, במיוחד בקרב הכורדים בסוריה ובעיראק, הקרובים יותר לפרסים מבחינה תרבותית (אירנ"א, 23 במרץ 2023).

פעילות חברתית-אזרחית איראנית

◀ מלבד ההשפעה הדתית והתרבותית, מנצלים איראן ושלוחיה את המשבר הכלכלי-חברתי במדינות ערב כדי להעמיק את ההשפעה האיראנית גם במישור האזרחי, תוך התמקדות בשכבות הסוציו-אקונומיות הנמוכות באזורי הספר הנחשלים, למשל במחוזות נחשלים במזרח סוריה, ובראשם דיר אלזור, ובדרומה, במיוחד בדרעא, סוידא וקניטרה. אחד המוסדות הפועלים בהקשר זה היא אגודת ג'האד הבינוי האיראנית, המקיימת מערכת נרחבת של מוסדות חברתיים העוסקים בבריאות, חינוך, כספים, רווחה ותקשורת. פעילות האגודה בסוריה ובלבנון מתבצעת הן באופן ישיר והן באמצעות שלוחת הארגון בלבנון.² בין היתר, נטלה על עצמה האגודה את שיקומם של בתי ספר, שנהרסו במלחמת האזרחים בסוריה (damascusv.com, 27 ביולי 2022).

² ראו בהקשר זה מחקר של מרכז המידע למודיעין ולטרור מ-12 ביוני 2019: "אגודת ג'האד הבינוי בלבנון: מוסד חברתי של חזבאללה העוסק בבנייה ושיקום, ובפרויקטים חברתיים מגוונים בקרב בני העדה השיעית, ומהווה מרכיב חשוב בתשתית האזרחית של חזבאללה".

לשכת אגודת ג'האד הבינוני האיראנית בדיר אלזור (Syria.tv, 16 במאי 2018)

◀ בשנים האחרונות הודיעה איראן על כוונתה להקים כמה אלפי יחידות דיור בסוריה. בנובמבר 2019 נחתם חוזה בין שרי הדיור האיראנים והסורים, בו הוחלט על הקמת 30,000 יחידות דיור על ידי חברות איראניות בסוריה. עם זאת, בדומה להסכמים רבים אחרים בין שתי המדינות, גם הסכם זה לא התממש בסופו של דבר (מהר, 26 בנובמבר 2019). בנוסף, שיגרה איראן במהלך מלחמת האזרחים סיוע הומניטרי נרחב לסוריה, בעיקר באמצעות אגודת "הסהר האדום". סיוע איראני הוגש לסוריה גם במהלך מגפת הקורונה ב-2020 ולאחר רעידת האדמה הקשה, שפקדה את סוריה בפברואר 2023. בעקבות רעידת האדמה שיגרה איראן למעלה מעשרה מטוסי מטען לסוריה ובהם סיוע לנפגעי הרעש, לרבות ציוד רפואי, תרופות ומזון. טיסות הסיוע נוצלו, ככל הנראה, על ידי איראן גם להעברת נשק, מערכות וציוד לשדרוג יכולות ההגנה האווירית של סוריה (רויטרס, 12 באפריל 2023).

טיסת סיוע איראנית לנפגעי רעש האדמה בסוריה (איסנ"א, 14 בפברואר 2023)

◀ גם בלבנון תומכת איראן בפעילות חברתית-אזרחית, בעיקר זו המובלת על ידי חזבאללה. תמיכה איראנית זו מהווה חלק מהסיוע האיראני הכולל לחזבאללה, הנאמד במאות מיליוני דולרים בשנה. לאחר מלחמת לבנון השנייה, השקיעה איראן רבות בדרום לבנון והציעה שירותים חברתיים שונים, ובכלל זה הקמת בתי ספר ומרכזים רפואיים והענקת שירותים סוציאליים. איראן היא המממנת העיקרית של מוסד הפצועים של חזבאללה, שנועד לטפל באלפי פצועים שנפצעו בזירות הפעילות השונות של הארגון מאז 1982. המוסד דואג לטיפול בפציעותיהם, בשיקומם ובהשתלבותם המחודשת בחברה הלבנונית. כמו כן, עוסק המוסד בפעילות

הסברתית נרחבת, שמטרתה להעמיק את התמיכה בחזבאללה, בעיקר בקרב הדור הצעיר. עדות למעורבות האיראנית בפעילות הארגון ניתן למצוא בביקור משלחת מוסד הפצועים באיראן בפברואר 2018. במהלך הביקור נפגשו חברי המשלחת עם סגן מפקד כוח קודס דאז, אסמאעיל קאא'ני, שהעניק למוסד תעודת הוקרה.³

◀ מוסד חברתי נוסף של חזבאללה הנתמך על ידי איראן הוא מוסד השהיד, שחלק מתקציבו מועבר לחזבאללה מאיראן. המוסד הוקם ב-1982 במהלך מלחמת לבנון הראשונה, כשלוחה של קרן השהיד האיראנית, מוסד איראני שהוקם על ידי ח'ומיני כדי לסייע למשפחות החללים במלחמת איראן-עיראק. מטרת קרן השהיד הלבנונית הינה לטפל במשפחות פעילי חזבאללה, שנהרגו במהלך פעילותם בארגון, ולספק להן מגוון שירותים סוציאליים. המוסד מעניק מעטפת חברתית וכלכלית תומכת למשפחות חללי חזבאללה וכן מעניק למשפחות סיוע חברתי, לרבות רכישת השכלה, מימון עלויות טיפול רפואי של משפחות השהידים והפעלת תשתית ענפה של בתי חולים ומכונים רפואיים בלבנון הנמצאים בבעלותו.⁴ ביוני 2015 חנך ראש אגודת הסהר האדום האיראני, אמיר-חסין זיאאי (Amir-Hossein Ziaei), מרכז רפואי חדש בבעלכ שבבקעת הלבנון. המרכז בן שלוש קומות משתרע על שטח של 1,200 מ"ר וכולל חדרי אשפוז, חדר ניתוח, חדר התאוששות, בנק דם, בית מרקחת ואולם פיזיותרפיה (אירנ"א, 5 ביוני 2015).

פגישת משלחת של פצועי חזבאללה עם מנהיג איראן ח'אמנהאי (אתר מנהיג איראן, 13 ביולי 2018).

³ להרחבה ראו מחקר של מרכז המידע למודיעין ולטרור מ-17 באפריל 2019: "מוסד הפצועים של חזבאללה: מטרתו, אופן התנהלותו ודרכי מימונו".

⁴ להרחבה ראו מחקר של מרכז המידע למודיעין ולטרור מ-14 במרץ 2019: "מוסד השהיד של חזבאללה: מטרתו, אופן התנהלותו ודרכי מימונו".